

Gr. Kuun Géza dr.

sz. 1838 decz. 28. — m. h. 1905 ápr. 10.

A szentírás szavaival élve elmondhatjuk, hogy leesett a mi fejünk koronája!

A magyar tudományos világ gyásza nekünk sokszoros gyász és fájdalom, mert ő hozzánk, szűkebb hazája tudományos és irodalmi köreihez állott legközelebb.

Millennaris tiszteleti doktora volt a kolozsvári egyetemnek, tiszteleti és alapító tagja az Erdélyi Muzeum-egyletnek, elnöke az Erdélyi Irodalmi Társaságnak és a székely történelmi bizottságnak, dísz elnöke az EMKE-nek, elnöke a Hunyadmegyei Tört. és Rég. társulatnak stb. stb.

Ezek a címek és méltóságok már magokban elég ékesen szólóan hirdetik, hogy az erdélyi tudományos, irodalmi és közművelődési törekvéseknek az utóbbi évtizedekben *gróf Kuun Géza* volt a vezére.

De nemesak a localis patriotismus becsülte meg őt ennyire. A Budapesten székelő Néprajzi Társaság nehéz válság után az ő elnöklete alatt indult virágzásnak s első tudományos társulatunk, a Magyar Tudományos Akadémia másodelnökévé, igazgató és tiszteleti tagjává választotta.

A külső elismerések koszorújával a külföldi tudományos társulatok is elhalmozták: tiszteleti és vál. tagja volt több olasz, német és finn tud. társulatnak.

És ez nála mind csak külsőség volt, mert mindezeknél tündöklőbb volt az ő belső világa, lelke nemessége, szíve melegsége, tudományának mélysége és tartalmassága. A komoly, nagyszabású tudó-

sok azon ritka fajához tartozott, a kik a tudományt önmagáért s nem mellékezelők eléréséért becsülik. Ő mindenekfelett tudós és író volt, nem foglalkozott rendszeresen semmi egyébbel, mint a tudományok művelésével. E czélt szolgálva, lemondott születésének, főúri rangjának, vagyonának társadalmi előnyeiről s ezeket is mind főczélja szolgálatára rendelte.

Aristokrata volt a szó nemes értelmében, de a szellem és nemes gondolkodás aristokratája, a ki a szellemi köztársaságban nem a születés, de az érdemek szerint becsülte az embereket s maga is ezek szerint kívánt becsültetni. Barátait nem rang szerint választgatta, hanem a tudományos és hazafias érdemek után.

Még egyben volt gróf Kuun Géza páratlan. Utolsó képviselője volt köztünk egy — sajnos — letűnni látszó régi szép világnak, melylyel Erdély századokon át tündökölt: *a főúri tudósoknak*.

Erdélynek fejedelmi történetírói, főúri költői, mágnás tudósai voltak. A XVI. századtól hosszú sora a fényes neveknek tündököl tudományos irodalmunk lapjain. *Gróf Kuun Géza* neve zárja be a sorozatot — ki tudja mennyi időre?!

Veszteségünk nagyságának és pótolhatlanságának ez egyik fokmérője. Ő volt az utolsó mágnás tudós Erdélyben: a Kemények, Bethlenek, Jósikák, Hallerek, Aporok, Telekiek, Lázárok, Mikók utódja, — kinek legfőbb ideája a tudományok művelése, a hazai közművelődés előmozdítása vala.

Marosnémeti tuskulánuma — Déva mellett — a múzsák hajléka volt. Ott a gróf Gyulai Lajos (nagybátyja) által a múlt század elején újra épített szép úrilak volt az ő otthona, melyben nagy könyvtár és gazdag levéltár állott rendelkezésére. A kastélyt tágas és szépen gondozott park köríti. Az utak szegélyein, a közeli régi római telepről, Miciából kiásott római felíratos kövek, szobrok állanak. Százados faóriások és árnyas berkek lombsátrai kínálkoznak üdülő helyekül, melyeket ő jelzőtáblákkal látott el, honfíui és baráti kegyelete jeléül történelmi és irodalmi nevekkel jelölt meg. A lant formájú óriás celtis (sátorfa) „Attila fája“, egy facsoport „Kazinczi pihenője“, mások egy-egy jó barátnak emlékét hirdetik.

Bent a kastélyban, levéltárban az ősök szelleme, a könyvtárban a magyar és világirodalom legjelesebb elméi társaságában élt a nemes lélek. Oda gyűjtötte barátait, munkatársait, ott látta ven-

dégül tudós honfitársait s külföldi barátait, kiknek jelenléte ünneppé varázsolta a marosnémetii vendégszerető kastély légkörét.

Kint a százados fák alatt ott lebeg szelleme Kazinczinak, Döbrenteynek, kiket Maros-Németihez oly kedves emlékek fűztek, Szilágyi Sándornak, Torma Károlynak stb. stb., kik legjobb barátai voltak. A római felírtos kövek, a pogány istenek szobrai fölé a magyar irodalom úttörőinek és jeles művelőinek emlékére elnevezett százados fák terítik ki árnyas lombjaikat s ezek között élt, működött, merengett a múzsák kegyeltje, a magyar tudományosság utolsó fejedelme, gróf Kuun Géza.

A múltak emlékei, a környezet s főkép annak éltető szelleme valóban a múzsák templomává avatták Marosnémetit.

A mint azonban a fák lombjai lehullottak, gróf Kuun Géza is vándorútra indult s az erdélyi és magyarországi főváros között testvériesen megosztván a telet, tavasszal rendesen nagyobb tanulmányútát tett. Bejárta a külföldet, főkép Italia és Németország tudományos központjait s mindenütt talált tanulni és gyönyörködni valót. Olyan volt, mint a vándorló madár: ősztől-tavaszig mindig költözködött.

Első stációja rendesen Kolozsvár volt s itt töltött egy-egy hónapot, hogy meglátogassa rokonait, barátait, elnököljön a tud. és irodalmi társaságok ülésein, megtartsa szokásos felolvasásait az Erdélyi Irodalmi Társaságban s az Erdélyi Muzeum-Egyesület történelmi osztályában, a melynek folyóirata, az Erdélyi Muzeum legkiválóbb munkatársát tisztelte benne. Ebben adta ki személyes és erdélyi vonatkozású cikkeit, így a múlt év nov. és decz. havában »Gyermekéveim« című munkáját.

S itt közöljük hátrahagyott utolsó munkáját is az 1834-iki erdélyi országgyűlésről.

Borús sejtelemmel írta az előbbiről e sorok írójának, hogy ez az »opus ultimum«. Munkájában is az elmúlás gondolata az alaphangulat. »A legtöbb embernek — úgymond a bevezető sorokban — ha majdan eljött az utolsó óra, elég a nyugalmat adó sírgödör s emlékül a sírkő rövid felírással, mely az elhunyt földi életének időbeni kezdetét s végét megjeleli: mikortól—meddig« . . .

»Én is azon sok közé tartozom, — folytatja — kit földi életük végén a sír nyugalmánál s Isten kegyelménél egyebet nem

kívánhatnak. Sokat akartam és nagy czélok felé törekedtem, de az ellentállás szikláján sokszor tört meg akaratom s a nagy czél mint egy tovább huzódó látkép elérhetetlenül mind messzebb távozott tőlem.

Mily nemes szerénység — jellemének egyik legfőbb és legszébb vonása — tükröződik vissza e szavakban is.

Pedig, hogy mit vesztettünk benne, mi tudjuk legjobban, a kik szívéhez és irodalmi, közéleti munkásságához legközelebb állottunk. Bizony méltó a mi fájdalmunk és kesergésünk, mert olyan űrt hagy maga után, a mely igen sokáig (szívünkben örökre!) betöltetlenül marad.

*

Ennyi fájdalomra hol keressünk vigasztalást?

Ő maga rámutatott utolsó művében:

»A görzi régi temető halottas kápolnája ajtaja felett — úgy mond — ezen sorok olvashatók:

In planctu et lacrimis nascimur

Et cum planctu lacrimisque morimur.

Ez az élet folyama és a kezdő s végső siralom közt sok a sírás s egy legenda szerint Isten trónja mellől angyalt küldött a síró emberiség vigasztalására, ki gyors szárnyán embertől emberhez siet, s meghozza mindenkinek a kívánt vigaszt s a szív sebeire a balsamot.¹

Isten kegyelmétől várhatunk mi is csak vigasztalást.

Legyen áldott emlékezete mindörökre!

*

SZÁDECZKY LAJOS.

Gróf Kuun Géza életrajza.

Gróf Kuun Géza Nagyszébenben 1838 december 28-án született. Atyja osdolai gróf Kuun László, anyja Gyulay Constancia grófnő volt, kiről Kazinczi „Erdélyi leveleiben“ anyai magasztalással emlékezik. Gyermekeveit Nagyszébenben, Dédáacson, Algyógyon (Hunyadmegyében), Szászvároson és Kolozsvárt töltötte. A szülői háznál nyert első oktatás után Szőnyi Pál budapesti nevelő intézetében tanult. A középiskolák elvégzése után a budapesti egyetemen, azután Göttingenben folytatta bölesészeti és nyelvtudományi

¹ Erdélyi Múzeum 1904. évf. 490. l.

tanulmányait. Egyetemi tanulmányait elvégezvén, Németország, Svájc, Franciaország, Anglia, Olaszország és Dánia nevezetesebb városait, főleg az egyetemi székhelyeket, műgyűjteményeket kereste fel, miközben nemcsak ismereteit bővítette, hanem a tudósvilág képviselőivel is szoros viszonyba lépett. Ezeket a tanulmányi utazásokat később is több irányban ismételte, sok időt töltvén különösen Itáliában és Görögországban. Nemrégiben Dalmáciát, Herezegovinát, Montenegrót látogatta meg és Belgrád, Bukarest kitűnőségeivel kereste a kapcsolatokat a Hunyad vármegyei történelmi és régészeti társulat elnöki tiszteiből Dácia multját, illetőleg reá háramló tudományos feladatok érdekében.

A politikai helyzetünkről, irodalmi törekvéseinkről oly hiányosan tájékoztatott olasz újságokban akárhányszor a védő és felvilágosító szerepére vállalkozott. Erre a szerepre kiválóan képesítette őt nagy nyelvismerete. A magyaron kívül jól beszélt németül, olaszul, francziául, angolul, a latin, görög, zsidó és arab írók műveit pedig a legnagyobb könnyűséggel olvasta. Több munkája, mint a *Codex Cumanicus*, majd a milleniumi forrástanulmányok közé szánt s két kötetben Kolozsvárt 1893-ban kiadott *Relationum Hungarorum cum oriente gentibusque orientalibus originum Historia* és a *Fontes rerum Bizantinarum* latinul jelentek meg, hogy a külföldi tudósok is használhassák. Az orientalista irodalomnak hazánkban legavatottabb művelője volt, a kit ezen érdemeiért az orientalisták kongresszusán is többször kitüntettek. Irodalmi működésének termékei egész könyvtárt alkotnak. Legtöbb munkája a magyar tudományos Akadémia kiadásában jelent meg. Nagyobb munkái: A sémi névidom, Az újabb arab nyelvről, A sémi nyelvek magánhangzói, Adalékok Krim történetéhez stb., A kúnok nyelvről és nemzetiségéről, A sarmizegethusai Mithraeumról, Körösi Csoma Sándor életéről, Hunyad vármegyéről, A brodnikok, Adalékok Ázsia és Kelet-Európa etnografiájához, A magyar honfoglalást illető arab s egyéb keleti kútfőkről, Gardezi persa történetíróról stb. stb. 1873-ban kiadta nagybátyjának, gróf Gyulay Lajosnak naplótöredékeit. Több olasz nyelven írt munkájában a keleti nyelvtudomány fejlődését ismertette. Nagy feltűnést keltett Európa tudós köreiben 1880-ban kiadott *Codex Cumanicus*, melyért a magyar tud. akadémia tiszteleti tagsággal jutalmazta. Sok egyéb munkája között „Az imádság története” a magyar vallásos irodalomnak valódi gyöngye. Több hazai egyesületnek elnöke és számos külföldi tudományos társaságnak tiszteletbeli tagja volt. 1895. május 28-án a kolozsvári egyetem tiszteletbeli doktornak avatta. 1898. június 3-án kapta a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot. A helsingforsi finn-ugor társaság 1897-ben tagjául választotta. Kedvenc tartózkodási helyén, Marosnémetiben nyaranta a tudósok egész raja fordult meg. Úgy-szólván egész életét irodalmi munkálkodással töltötte el.

Családot férfi kora delén alapított, nőül vevén 1885-ben br. Kemény Vilnát, Kemény Gábor volt közlekedési miniszter nővérét.

Gr. Kuun Géza f. é. januárius 9-én utazott fel Kolozsvárról Budapestre. Itt erőt vett rajta régi, gyötrő betegsége a szívbaj, a mely április 10-én hajnali egy órakor kioltotta az ő nemes életét Budán a vörös-kereszt kórházban. Ravatalát az Akadémia csarnokában állították fel, a hol április 12-én fél 5 órakor tartották meg felette a gyászszertartást az ev. ref. egyház szokása szerint. Az Akadémia nevében *dr. Heinrich Gusztáv* főtitkár, a Néprajzi Társaság részéről *Szalay Imre* elnök búcsúztatta el.

Aztán megindult utolsó útjára, vissza a bérezes kis hazába, melynek fővárosában, Kolozsvárt, legkedvesebb munkatársai közéletében kívánt örök pihenőre térni.

Temetése itt április 15-én ment végbe, azzal a mélységes kegyelettel, melyet ő annyira megérdemelt.

Temetése.

Ápr. 13-ától 15-éig a kolozsvári nagytemető halottas kápolnájában tartotta utolsó stációját Erdély nagy halottja. Oda zarándokoltak ravatalához azok a testületek, melyeknek ő büszkesége volt s koszorúkkal halmozták el koporsóját. A fővárosból hozott koszorúk megtöltötték a kápolna falát, az erdélyiek elborították a ravatal környékét.

A temetési gyászszertartás ápr. 15-én d. u. 4—5 óra közt ment végbe kint a temető udvarán, Isten szabad ege alatt, az ő puritán lelkéhez méltó egyszerűséggel, de igaz melegséggel és mély részvétellel.

A koporsót az erdélyi születési és szellemi arisztokratia s a testületek küldöttei vették körül s a nagyközönség megtöltötte az egész térséget.

Legelőbb *dr. Bartók György* ev. ref. püspök tartott szép búcsúbeszédet s megható imát. Aztán *dr. Nagy Károly* ev. ref. theol. tanár az EMKE és az erdélyi ev. ref. egyházkerület irodalmi értekezlete nevében méltatta érdemeit. Utána *dr. Versényi György* az Erdélyi Irodalmi Társaság nevében, — végül *Szádeczky Lajos* az Erdélyi Múzeumegylet részéről búcsúztatta el.

Aztán a koporsót föl vitték a házsongárdi temető egyik kies pontjára, a hol a szabadban megásott sírba temették el. A koszorúk szalagjait megőrzés végett az Erdélyi Kárpát-Egyesület kérte és nyerte meg múzeuma számára. A sír fölött nemsokára kápolna fog épülni, jeléül a síron túl is élő kegyeletnek.

Az Erdélyi Múzeumegylet nevében mondott búcsúztató így hangzik :

A szentírás szavaival élve: lehullott a mi fejünk koronája! Mert hisz koronánk, díszünk, büszkeségünk volt ő mindnyájunknak, kik a tudomány szolgálatában vezérlete alatt munkálkodtunk.

A magyar tudományos világ gyászát mi erdélyiek érezzük legközelebről, mert legfőképpen a miénk volt, szívvel és lélekkel.

Az Erdélyi Múzeum egylet nevében búcsúznunk utóljára, mely tiszteleti tagját s leghívebb munkatársát siratja benne.

Az „*Erdélyi Múzeum*“ hasábjain közölte legbensőbb érzelmeit; ott dicsőítette nagynevű eszményképeit: a gróf Gyulaiakat, a Weselényieket, Rhédeyeket, Keményeket, Jósikákat, Bethleneket, Mikó Imrét, kiknek nyomdokait követte. Ott siratta el legjobb barátait: Szilágyi Sándort, Torma Károlyt s a többieket.

Az Erdélyi Múzeumban búcsuzott el tőlünk is nemrég emlékirataival, melyben mély bösességének, szerető szívének s nemes szerénységének oly megható nyilatkozatait olvassuk:

„A legtöbb embernek — írta — ha majdan eljött az utolsó óra, elég a nyugalmat adó sírgödör s emlékül a sírkő rövid felírással: *mikortól—meddig* . . .

„Én is azon sok közé tartozom, — így folytatá — kit földi életük végén a sír nyugalmánál s Isten kegyelménél egyebet nem kívánhatnak. Sokat akartam és nagy czélok felé törekedtem, de az ellentállás szikláján sokszor tört meg akaratom s a nagy czél mintegy tovább huzódó látkép elérhetetlenül mind messzebb távozott tőlem“.

Nem akarunk nemes szerénységével perbe szállani; de mindannyian tudjuk, hogy nincs az a hatalmas sírkő, melyre csak czímeit, tudományos kitüntetéseit fel lehetni vésni — és nincs a dévai várhegynek annyi sziklafala, a mely érdemei elősorolására elegendő helyet nyujthatna.

Pedig nála a czímek, méltóságok csak külsőségek voltak: mindezeknél tündöklőbb volt belső világa, lelke nemessége, szíve melegsége, tudománya mélysége, hazaszeretete kristálytisztasága. Ezekben a fejedelmi erényekben volt ő igazi aristokrata — sajnos utolsó — azon nagy nevek sorában, kikkel Erdély régebben dicsekedhetett.

Marosnémeti otthona a múzsák temploma volt. Oda záránkoltunk évenként bűvös környezetébe, a kasztáliai forrásokhoz. Emlékkönyve kötetei megörökítették hány százan és ezren siettünk áldozni ott, a tisztelet és szeretet oltárán, melynek Vesta tüze nem aludt ki soha!

Azért a szeretetért, melylyel minket melengetett, örökké hálásak

maradunk a síron túl is. Mert hisszük, a mit ő is vallott, hogy a szeretet nem hal meg soha.

Azzal végezzük búcsúzásunkat, a mivel Szilágyi Sándort ő búcsúztatta:

„Megdicsőült szellemednek ha égi lakodból letekintened lehet, az általad oly hőn szeretett hazai földre, ime lásd kegyeletünk ünnepest, *ime lásd szívünk hűségét, a mely csak magával a szívvel enyészik el*, de még így sem enyészik, mert hiszen a hűség égi erény, mely eget kér s eget vár. Emléked örök!”

Tudományos köztársaságaink dicsőült elnöke! írók, tudósok fejedelme! Isten veled!

Szívünk hűsége a síron túl is él!

Gróf Kuun Géza s az „Erdélyi Múzeum“.

Az „Erdélyi Múzeum“-nak gróf Kuun Géza volt egyik leg-régibb s leghívebb munkatársa.

Első közleménye *Dora d' Istriáról* szól, erről az oláh fejedelmi családból származott kiváló írónőről, kivel gr. Kuun Géza Flórenczben ismerkedett meg s a ki ott is halt meg 1888. őszén. (1889. évf. 1—8. l.)

Második munkája is egyik külföldi tudós ismerőséről: Itália egy kiváló történetírójáról, *Amari Mihály*-ról szól, a ki Szicília történetének ünnepelt írója volt s 1889-ben halt meg. (1890. évf. 315—322. l.)

Harmadik műve *Kerekes Ábelt*, egy múlt század elején működött szászvárosi tanárt jellemez, a ki történelmi kutatásokat folytatott s az első magyar történeti folyóirat megindításában fáradozott, de hiába. (1891. évf. 337—351. l.)

Midőn 1893 év nyarán az „Erdélyi Múzeum“ szerkesztőjévé választattam, gróf Kuun Gézának egy nagyobb tanulmányával nyitottam meg az általam szerkesztett első füzeteket: „*Adalékok Ázsia s Kelet-Európa ethnographiájához a IX-ik s X-ik században*“, melyben a Volga-melléki népek ethnikus jellegét, történetét, köz-állapotát vázolja. (1893. évf.)

1896-ban az Erdélyi Irodalmi Társaság millenniumi díszgyűlésén tartott szép *emlékbeszédét* közölte.